

ЮВІЛЕЇ

ПРОДОВЖУЮЧИ ТРАДИЦІЇ ПУШКІНСЬКОГО ДОМУ (до 85-річчя А.І.Дуденкової)

Анна Іванівна Дуденкова – невтомний пропагандист російської культури на Закарпатті. З її ініціативи проводилися в Ужгороді Пушкінські й Гоголівські читання, вечори поезії Сергія Єсеніна й Анни Ахматової, багато інших добрих справ.

Місто над Ужем – її друга батьківщина. При-

їхала вона сюди в 1951 році із міста на Неві, отримавши після закінчення аспірантури при кафедрі російської літератури Ленінградського державного університету направлення на викладацьку роботу в Ужгородський університет.

В характеристиці на випускницю аспірантури було зазначено, що вона поступила на навчання в 1943 році, зарекомендувала себе “здібною, знаючою й дисциплінованою студенткою”, що відмінне навчання поєднувала з активною громадською роботою (закінчила курси медсестер і працювала в госпіталі, а на старших курсах виступала з лекціями в молодіжних робітничих колективах), в 1948 р. “її рекомендовано в аспірантуру”, де вона своєчасно склала кандидатський мінімум, успішно провела педагогічну практику, а на аспірантському семінарі прочитала частину своєї дисертації про Сумарокова – і її виступ слухачі “оцінили схвально”. Ще в тій характеристиці було виокремлено інформацію про те, що нею вже опубліковано наукову статтю про Радіщева.

Якби тепер довелось писати на неї характеристику, то традиційно треба би там зазначити, як і 58 років тому, тільки з невеличким корегуванням: перебування на пенсії А.І.Дуденкова активно поєднує з громадською роботою. Такий у цієї жінки характер: гуртувати навколо себе однодумців, не байдужих до історичної спадщини свого народу. При цьому Анна Іванівна з великою повагою сприймає культуру інших народів.

Коли в Ужгородському університеті ті, в чийі чорних душах вгніздилися тоталітарні ідеї сталінізму, виступали у 1950-1960-х роках з критикою П.В.Лінтура за добре слово про Духновича, Добрянського, Павловича, Митрака, Сільвая і Ка-

рабелеша, викладач кафедри російської літератури А.І.Дуденкова, вихована на традиціях Пушкінського Дому, говорила про право закарпатського вченого, свого колеги, вивчати творчість будителів. Адже, досліджуючи розвиток російської літератури у XVIII столітті, вона знала на прикладах Новікова і Радіщева, до яких трагічних наслідків може привести творчу людину цькування за політичні погляди чи естетичні смаки.

Осягнути драматизм ідеологічних протистоянь Анні Іванівні допомогла її дисертаційна робота, сформульована за вимогами марксизму-ленінізму: «Идейно-художественная борьба в русском классицизме (1740-х, 1750-х, начала 1760 годов)». Захищала вона дисертацію 16 лютого 1956 року в присутності світил філологічної науки – академіків В.П.Адріанової-Перетц, М.П.Алексєєва, Д.С.Лихачова, М.К.Піксанова, докторів філологічних наук А.М.Астахової, Б.І.Бурсова, Б.С.Мейлаха, Б.В.Томашевського... Таким авторитетним складом Вченої ради Інституту російської літератури (Пушкінський Дім) Академії наук СРСР було відкрито шлях в науку дівчині із села Спасское Мценського району Орловської області (Тургенєвські місця), де вона народилася 5 серпня 1924 року.

Професія батька (закінчив Московський медичний технікум, працював інструктором лікувальної фізкультури) та порядок направлення спеціалістів на місце роботи туди, де в них була необхідність, зумовили часті переїзди сім’ї – Єсентуки, Підмосков’я, Курщина, Саратовщина (останній переїзд – евакуація від фашистської навали), Крим (санаторій «Форос»), Карлові Вари. Україна сприймалася сім’єю Дуденкових як рідна земля, в яку поліг, захищаючи Севастополь, брат Анни Іванівни – Василь. Тому вона й сприйняла направлення в Ужгородський університет як веління долі.

В університеті А.І.Дуденкова пропрацювала 15 років – від 3 листопада 1951 до 10 жовтня 1966 року, коли у зв’язку з сімейними обставинами переїхала до Києва. Автор цих рядків був серед тих, кого Анна Іванівна навчала розуміти красу художнього слова – від часів Ломоносова до часів Маяковського. Щоб студенти університету побачили, в яких умовах твориться справжня наука, Анна Іванівна в 1960 році в рамках бібліотечної практики організувала їх поїздку у місто на Неві. Відвідали Пушкінські місця – ліцей у Царському Селі, квартири на Мойці... І Пушкінський Дім – сховище рукописної спадщини не тільки автора “Євгенія Онегіна”, але й інших російських пись-

менників. Студенти мали можливість побачити яскраві мініатюри Остромирового Євангелія, книги із бібліотеки Вольтера і Дідро, інші раритети.

Наукові пошуки Анни Іванівни спрямовував професор П.Н.Берков (1896-1969). Це при його спонуканні ще студенткою третього курсу, володіючи добре французькою мовою, вона відшукала в фондах Пушкінського Дому матеріали для коментарів до листів Фонвізіна із Франції. Даруючи їй у січні 1950 року свою статтю «Ломоносов и фольклор», професор Берков написав на першій сторінці публікації: «Дорогой Анне Ивановне Дуденковой от автора с уважением и надеждой». У її досить великій домашній бібліотеці зберігаються й інші книги великого бібліофіла Беркова: «Библиографическая эвристика» (М., 1960), «О людях и книгах» (М., 1965). На одному з окремих відбитків публікації «О теории поэзии в русской литературе XVIII столетия» (автора публікації не вказано) Берков написав, повчаючи: «Милой Анне Ивановне Дуденковой. Во всех случаях жизни зри в К.Прутков: 1) Смотри в корень, 2) Осада Памбы – I.XI.49 от учителя». Тільки прочитавши іронічне романсеро Козьми Пруткова «Осада Памбы» (про короля Кастилії Педро Гомеса, який під час безрезультатної дев'ятирічної облоги замка Памби втратив усе своє дев'ятитисячне військо, але відчував себе переможцем, бо за той час «не порушив обітницю не їсти м'яса»), зрозуміємо, як вчений іронією спонукав ученицю у хвилини сумнівів та відчаю не відступати від основної мети – написати й захистити кандидатську дисертацію.

І учениця не відступила... І в подальшому житті керується цією настановою вченого: не відступати. Знає, що рукописи не горять. Через дев'ять років після смерті П.Н.Беркова вийшла у світ його книга «Избранное: труды по книговедению и библиографоведению» (М.: Книга, 1978), яку вдова вченого Софія Михайлівна вислала Дуденковій: «Дорогой Анечке на память о Павле Наумовиче от С.М.Берковой. 6.XI.1979 г.».

Поради ще однієї людини взяла з собою у життя Анна Іванівна – поради однокурсника Федора Абрамова. Якось, готуючись до практичного заняття про історію марксизму-ленінізму, в присутності групи студентів сказала, що Сталін нічого нового не вніс у це вчення. Федір Абрамов, тоді ще не знаний письменник, а студент Федя, перервав її запальний виступ охолоджуючими словами: «Ты что, Анька, с ума сошла, хочешь на Литейный, к представителям службы глубокого бурения?». І коли студенти почали збирати підписи, щоб захистити Анну Ахматову від нападок партноменклатури, порекомендував тверезо, що «цим Ахматовій не допоможуть, а собі нашкодити можуть – попасти туди, де Макар телят пасе».

Наскільки «фірма глибокого буріння» втручалася в усі сфери людського буття, відчула, коли в Київському державному університеті працювала доцентом підготовчого факультету для іноземних громадян (1966-1991): іноземці-

гуманітарники хотіли чути про «Раковий корпус», «Архіпелаг ГУЛАГ», «Червоне колесо» Солженіцина – вона ж мусила казати, що «в цьому питанні не компетентна»; була «невиїздною», бо брат служив у ракетних військах. Але і в тих умовах могла іноземним студентам сказати багато такого, що не вписувалося в тодішні ідеологічні настанови, – і про погляди Ф.М.Достоевського, і про поезію Анни Ахматової, і про творчість Михайла Булгакова, Василя Шукшина, Валентина Распутіна...

Стилістика, країнознавство, основи наукових досліджень – усьому цьому мала навчити майбутніх русистів із Франції, Фінляндії, Японії й інших країн. Із колегами створювала посібники для іноземних студентів, щоб швидше вони навчилися читати і писати по-російськи, щоб знали, що «Київ – місто-герой»... А ще входила в університетську групу НОВІС – наукових основ виховання іноземних студентів, щоб виробляти рекомендації, як не допустити у ставленні до них проявів расизму, ксенофобії й формувати повагу до країни, у якій навчаються. А ще виступала на різних конференціях – і про творчість В.Тредіаковського, і про ліричного героя в О.Блока, і про рецепцію зарубіжними літературними критиками творчості І.Тургенева, Л.Толстого, Ф.Достоевського.

Із числа своїх учнів Анна Іванівна згадує добрим словом Кіюко Футагамі, яка працює юристом у видавничій фірмі, добирає твори російської й української літератури для перекладу японською, не забуває новорічною відкритою привітати свою викладачку. Так саме добрим словом Анна Іванівна згадує й журналіста Мікіо Цукомото. Після вибуху атомного реактора Чорнобильської АЕС Цукомото і Футагамі створили в Токіо комітет допомоги чорнобильцям: збирали кошти і доставляли в Україну дозиметри, ліки, екологічно чисті продукти...

Це було для доцента А.І.Дуденкової найвищою винагородою, адже її вихованці досягнули й реалізували не тільки вимоги методичного посібника «Як писати дипломну роботу» (є й така брошура в доробку Анни Іванівни), але й засвоїли уроки людяності, пройнялися повагою до країни, у навчальному закладі якої здобули необхідні знання для вимірної професійної діяльності.

У 2004 році Анна Іванівна покинула гамірний Київ і переїхала знову в Ужгород. Та спокій їй хіба тільки сниться. Як активіст товариства російської культури «Русь», гуртує навколо себе однодумців. Із її участю видано 3-й випуск альманаху «Русская культура Закарпаття» (Ужгород, 2009), присвяченого 200-річчю від дня народження М.В.Гоголя, збираються матеріали до наступного випуску альманаху.

Многая літ Вам, Анно Іванівно, здоров'я й реалізації усіх задумів, спрямованих на зміцнення зв'язків двох культур – російської й української.

Іван Сенько,

завідувач кафедри російської літератури УжНУ